

Kütüphane Yapıları

Ahmet Tercan • Hasan S. Keseroğlu • Berrin Küçükcan
Sevinç Hadi • Sirmahan Tunç • Ayla Ayyıldız Potur • Pelin Gökçür

İstanbul Listede Kaldı, Peki Ya Sonra?
Kent Arkeolojisi ve Sulukule
Profil: Ayşe Akyıl

Eylül 2010 • Yıl: 10 • Sayı: 37 Yayın Türü: Yerel, süreli

Yayınlayan

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi

Sahibi

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi adına
Deniz İncedayı

Genel Yayın Yönetmeni

Deniz İncedayı

Yayın Koordinatörü

Fatma Öcal

Yazı İşleri Sorumlusu

Metin Karadağ

Yayın Kurulu

Zafer Akay, Aysen Ciravoğlu, T. Gül Köksal, Kubilay Önal,
Ahmet Tercan, H. Bülemd Tuna, Mücella Yapıcı

Danışma Kurulu

Zeynep Ahunbay, Nur Akın, Ülkü Altınoluk, Bilge Arkan,
Ersin Ansoy, Harun Batırbaygil, Afife Batur, Cengiz Bektaş,
İhsan Bilgin, Çelen Birkan, Hasan Çakır (Almanya), H.
Besim Çeçener, Oktay Ekinci, Cengiz Erzurum, Nur Esin,
Nuran Zeren Gülersoy, Sümer Gürel, Ersen Gürsel, Yücel
Gürsel, Havva Kanbur (İspanya), Ruşen Keleş, Doğan
Kuban, Mehmet Küçükdoğan, Derya Oktay (Kıbrıs), Sabri
Orcan, Selim Ökem, Deniz Erinsel Önder, Hakkı Önel,
Gülşen Özyayın, Hasan Cevat Özgül, Aslı Erim Özdoğan,
Yıldız Sey, Şükri Sürmen, Mete Tapan, Uğur Tarhan, Necdet
Teymur, Afşar Timuçin, Rüksan Tuna, Hülya Turgut, Yıldız
Uysal, Mücella Yapıcı, Hüsnü Yeğenoğlu (Hollanda), Zekiye
Yenen, Emre Zeytinoğlu

Taraftığı İndeksler

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yönetim Yazışma Adresi

Kemankeş Cad. No.31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul

Tel: (212) 251 49 00 Faks: (212) 251 94 14

e-posta: dergi@mimarist.org

www.mimarist.org/yayinlar/mimarist

Mali Koordinasyon

Sami Yılmaztürk

Görsel Yönetmen

Zehra Şenoğuz

Ofset Hazırlık

Ekol Tanıtım

Kireçburnu, Prof.Dr. Aykut Barka Cad.

Alpaslan Sok. No: 42/2 Sarıyer 34457 İstanbul

Tel/Faks: (212) 223 81 51 (pbx)

e-posta: ekoltanitim@gmail.com

Baskı-Cilt

Mü-Ka Matbaası, İstanbul

Tel: (212) 549 68 24

Baskı Tarihi

Eylül 2010

Dağıtım

Zip Dağıtım

Reklam ve Yapım Organizasyon

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi

Kemankeş Cad. No.31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul

Tel: (212) 244 86 87 pbx Faks: (212) 244 86 88

Fiyatı: 7,50 TL

Yıllık abone ücreti: 26,00 TL

Öğrencilere % 50 indirim uygulanır.

"mimar.ist" dergisi Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi üyelerine
ücretsiz olarak gönderilir. Yazılarda ileri sürülen görüşlerin sorumluluğu
yazarlarına aittir. Dergi adı belirtilmek koşuluyla alınıp yapılabilir.

Dünya Mimarlık Günü Kutlu Olsun!

Dergimizin bu sayısını sunarken Dünya Mimarlık Günü dolayısıyla düzenlediğimiz Kent Şenliği VI etkinliklerine hazırlanıyoruz. Ülkemizde ve dünyada meslektaşlar arasında belirli temalar ve tartışmalar destekleyen bu özel günler, mimarlık çevrelerinde ortak kararlara vurgu yapması açısından önem taşıyor. Dünya Mimarlar Birliği (UIA), 2010 yılı için Mimarlık Günü temasını "Daha İyi Kentler, Daha İyi Yaşamlar: Tasarım Yoluyla Sürdürülebilir" (Better Cities, Better Lives: Sustainable by Design) olarak belirledi. Tema, 2009 Aralık ayında Danimarka'nın Kopenhag kentinde BM tarafından gerçekleştirilen COP 15 iklim değişikliği zirvesine bağlı olarak gündeme getirildi ve UIA, sürdürülebilirlik fikrinin tasarım politikası olarak yaygınlaşmasını desteklemek üzere "sürdürülebilirlik stratejisi" çalışmalarını başlattı. Kavram, gelişen yeni boyutlarıyla birçok meslek alanında yoğun tartışmalar tetikliyor. Tarih içinde dünya fuarlarında çevre, kültür, kentsel yaşam, ekonomi vb. konular çerçevesinde ele alınan başlıklar, bugünün konjonktüründe yeniden değerlendirmeye açılıyor. 2010 Shanghai Dünya Fuarı teması da aynı bakışla, "Daha İyi Kentler, Daha İyi Yaşamlar" olarak belirlenmişti. 1900 Paris veya 1933 Chicago dünya fuarları gibi tarihsel bir eşik oluşturma hedefine odaklanan UIA, kentsel planlama ve mimari tasarımın disiplinler üstü ilişkilerini ve sorumluluklarını bu çerçevede gündeme taşımayı amaçlıyor. 1980'li yıllarda, ağırlıklı olarak teknik ve enerji odaklı algılanan kavram, bugün "sürdürülebilir yaşam", "toplam kalite" düşünceleriyle bütünleştirilerek, tasarım alanında yeni önerilere açılıyor. Farklı aktörler arasında, kentsel/bölgesel planlama ile mimarlığın toplum yaşamındaki etkisine yönelmek temel hedef olarak tanımlanabilir.

UIA'nın tasarım yoluyla sürdürülebilirlik stratejisi; mimari ve kentsel tasarımı enteraktif sistemin parçası olarak değerlendirmesi, kültürel/ sosyal faktörlerle ilişkilendirmesi açısından da önemli. Araştırma, aynı zamanda tasarımda duyarlılık fikrini çok yönlü ele almayı, ekonomik gelişmeyi, toplumsal refahı ve özgürlükleri desteklemeyi ve doğal kaynaklara akılcı yaklaşımı savunuyor. Uluslararası ekiple yürütülen çalışmaların sonuçları, Tokyo 2011 Dünya Mimarlık Kongresinde açıklanarak Genel Kurul'a onay için sunulacak.

İstanbul açısından düşünüldüğünde, kavramla ilişkili olarak ele alınması gereken sayısız konu var. Kentsel dönüşüm projeleri, yaratılan sosyal sorunlar ve zorunlu göç, kültür değerlerinin yitirilişi, koruma alanında yaşanan süreçler bunun somut örnekleri olarak sayılabilir. Kentsel mekân ve kamusal alanın yeniden düzenlenmesinde mesleğimizin sorumluluk kapsamı bu çerçevede önemli bir tartışma başlığına dönüşüyor ve bu nedenle, gelecek sayılarımızda da yaygın programımızda konuyu gündemde tutmaya, farklı tartışmalar siz değerli okuyucularımızla paylaşmaya özen göstereceğiz.

Dünya Mimarlık Günü dolayısıyla Şubemiz tarafından düzenlenen Kent Şenliği VI kapsamında ulusal ve uluslararası konferanslar, film gösterimleri, sergiler, atölye çalışmalar, paneller vb. gibi çok sayıda etkinliği izleyebilir, tartışma platformlarına katılabilirsiniz. Meslek alanımızda eleştirel düşüncenin giderek kritik önem kazandığı günümüzde bu çabalar ve çalışmalar umuyoruz ki, daha çok tartışmaya, diyaloga ve sorgulamaya araç olur.

38. sayımızın dosya konusunu İstanbul'un önemli bir tarihî semtine ayıracacağız. Üsküdar'ın farklı yönleriyle araştırılmasına açılacak dosya, tarihten bugüne semtin biçimlenişini, sosyal kültürel özelliklerini, mimari değerlerini tartışmaya sunacak. Yıl sonunda yayımlanacak sayımız için katkı ve önerilerinizi bekliyor, okuyucularımıza sağlık ve esenlik dolu günler diliyorum.

Saygılarımla,

Deniz İncedayı

Dosya: Kütüphane Yapıları

Kütüphane Yeniden...

Ahmet Tercan

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren çok önemli değişimler kültürel ve toplumsal kalıpları küresel ve yerel ölçeklerde dönüştürmeye başladı. Teknoloji ve iletişimde yaşanan gelişmeler sadece bilgiye erişimin kapsamını ve hızını değiştirmede, genel anlamda toplumsal davranış, bireysel ve toplumsal algılama ve yaşam biçimlerini yeniden tanımlandı: Teknoloji kullanımı "facebook fenomeni" gibi hemen örnekleyebileceğimiz birçok farklı alanda son derece yaygın ve öngörülenin çok üzerinde bir etkinliğe erişti, orta sınıfın tüketim kültüründeki egemen rolü ve belirleyiciliği ağırlık kazandı. Önemli ölçüde toplumların ayrıcalıklı kesimlerinin yararlandığı nitelikli eğitim, yaygınlaşarak daha az seçkin özelliklere sahip olurken, bireysel inisiyatiflere ve olanaklara bağlı "kişisel gelişme", "mesleki deneyim" gibi yeni ayrıcalıklar yoluyla elde edilen özelleşmiş beceri

ve bilgiye sahip "uzmanlaşmış" bireyler ve toplumlar oluştu.

Öyle görünüyor ki artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak ve çok veya daha az "kültürel etkili" dozu ile egemen ekonomik sistemle uyumlu çağdaş teknoloji ve yeni toplumsal kalıplar yaşamlarımızı biçimlendirmeye devam edecek. Günümüzde mimari tasarım tanımlarında öngörülen kabuller ve verilerin yansıttığı tutarsızlık da başka türlü açıklanamaz aslında: Bir yanda azalan çalışma saatleri ve iyileşen çalışma koşulları, diğer yanda işsizlik; bir yanda bilgiye erişimdeki sonsuz olanaklar, öte yanda bilgiyi kullanmada beceriksizlik ve bilginin güncelleşme sorunu veya bilgi kirliliği.

Barındırdığı tüm çelişiklere ve sebep olduğu sancılara rağmen, küresel bilgi toplumu olmaya doğru gidiyoruz. Bilgiye doğrudan ve kesintisiz erişim hangi toplumsal kesimden olursa olsun tüm bireyler için temel bir de-

Yale Üniversitesi Beinecke
Nadir Kitaplar ve
Elyazmaları Kütüphanesi,
Connecticut, ABD.

mokratik hak olarak tanımlanıyor. Öte yandan özellikle çalışan orta sınıflar için bir tür fırsat eşitliği olarak sunulan bilgi teknolojileri hizmetleri tamamen ücretsiz değil ve ücretli bilgi siteleri yakın gelecekte kendilerini daha fazla meşrulaştırarak gibi görünüyor.

Bilgiye ve iletişim teknolojilerine geniş toplum kesimlerinin bu denli kolay ve konforlu erişiminin öngörülebilecek nesnel sosyolojik sonuçları arasında, insanların kentsel ortak mekânlar yerine evlerinde zaman geçirmesi ve bireysellik sayılabilir. Meydanların, sokakların değişen yaşam kalıpları ve yeni toplumsal algılamalarla farklılaşan işlevleri ve doğaları hakkında söylenecek çok şey var. Ancak aynı çerçevede yapı tipolojileri söz konusu olduğunda kütüphane yapıları kendine özgü nitelikleri ve anlamı ile öne çıkıyor.

Bilgi teknolojileri ve elektronik medyanın yaygınlaşması ile kütüphanenin artık bir bina tipolojisi olarak "ortadan kalkacağını" öngören düşüncelerin (Peter Davey, 1998) yanlışlığı artık kabul ediliyor. Yine de kütüphanenin klasik işlevlerini büyük ölçüde yitirdiği ve karşıladığı gereksinimlerin sanal ortamda çok daha etkin biçimde çözülebileceği türünden argümanlar etkinliklerini koruyor ve çağdaş kütüphanelerin kavram, düşünce, mekân ve bina olarak yeniden tanımlanma ve yorumlanma gereğini gündeme taşıyor.

Basitçe söylemek gerekirse, kütüphaneyi ontolojik olarak sorgulayan bu tür argümanlar konuyu, bağlamına yabancılaşmış bir işlevciliğe indirgeyerek, çok önemli olan anlam ve temsil boyutunu gözden geçiriyorlar:

Kütüphaneler, yalnızca kitap depolanan ve kitap okunan yer olmanın ötesinde, insanların bir araya geldiği, buluştuğu ve kentlerin aşırı ticarileşmesinden kurtulmayı başarmış kamusal bir mekân ve kültürel bir simge

olarak çok büyük önem taşıyor. Günümüzde insanlık tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar fazla kitap yazılıyor, basılıyor ve okunuyor. Tüm zamanların kat be kat üzerinde sayılarda araştırma yapılıyor ve bilgi üretiliyor. Bugün ulaştığımız elektronik ve bilişim teknolojileri ile dahi üretilen tüm bilgiyi ve kuramı sayısallaştırmak hem nicelik, hem nitelik olarak, yazılı sözün önemi, bilgilenmeye karşı öğrenmenin üstünlüğü ve okurla metnin ilişkisi gibi kitabın barındırdığı değerleri tam olarak temsil edemiyor. Kitap bir bilgelik anıtı ve entelektüel/kuramsal söylemin temsili olarak anlamını ve önemini koruyor.

Kültürel ve toplumsal kalıpların önemli ölçüde ve süratle değişmesinin mimari tasarımın bilgisini, pratiğini ve algılanışını da dönüştürdüğünü kabul etmeliyiz. Mimari tasarımın bilgisinin ve algılanışının değişmesinin sonuçlarını temelde "mimari tasarım sorunsalının tanımı" ve "mimari tasarım yöntemi" ile "mimarının anlamı" gibi iki farklı yaklaşım üzerinden ele almak mümkün olabilir. Gerek tanım, gerek anlam üzerinden irdelendiğinde ise "kamusal mekân" günümüzün en belirleyici tasarım sorunsalı olarak öne çıkıyor. Yine de diğer tipolojilere benzer biçimde çağdaş kütüphaneler de doğal olarak okuma ve kitap mekânının yanı sıra bilgi teknolojilerine erişim için de mekân ve teçhizat barındırıyor. Kütüphanenin farklı mekânlarının fiziksel ifadesi, bu mekânlar arasındaki ilişki ve etkileşim, geçiş ve dolaşım, kütüphanenin bulunduğu bağlamla kurduğu iletişim ve kentsel/doğal çevreye sağladığı katkı gibi özellikleri tasarım kalitelerini belirliyor. Bu nitelikler işlevsel olduğu kadar sevgisel ve duygusal ölçütlerle değer kazanıyor.

Günümüzde, tüm dünyada, kültür ve kent yaşamının vazgeçilmez bir parçası ve çok boyutlu kamusal mekân niteliğine sahip kütüphane yapılarının, gerek mimari proje yarışmaları, gerek özgün çağdaş mimari tasarım-

larla gündemde olan, kendini yeniden üretme, tanımlama ve anlamlandırma sürecine yakından bakmak, özgün toplumsal / bireysel katkıları irdelemek ülkemizde özellikle İstanbul için sürmekte olan “İstanbul Kütüphanesi” tartışmalarına yeni bir bakış açısı kazandırmak anlamında da her zamankinden daha yararlı olabilir.

Bilindiği gibi, 2010 yılı İstanbul Avrupa Kültür Başkenti sanat ve kültür projeleri çerçevesinde “İstanbul Kütüphanesi Projesi” tarihî Rami Kışlası’nda ve kışlanın yanındaki arsada İstanbul Kütüphanesi’nin kurulacağını açıklanması ile gündeme geldi ve böylesi bir paylaşımın ve sinerjinin sağlayacağı katkılar ile İstanbul, yalnızca bir yapı olmanın ötesine geçen, tüm toplumsal kesimleri kendine çeken çok boyutlu bir kültür simgesine, bir “merkez” kütüphaneye ve daha verimli, daha demokratik ve çoğulcu bir kültürel ortama kavuşabilir. Doğal olarak “Merkez Kütüphane” kavramı, tanımı gereği, merkezden çepere doğru yayılan farklı büyüklük ve özelliklerde çok sayıda kütüphaneden oluşan bir örgütlenmeyi ve altyapıyı da içerir. “İstanbul Kütüphanesi” projesinin bu anlamda geniş kapsamlı ve uzun erimli olarak planlanması ve yaşama geçirilmesi hepimizin ortak dileği ve gerçek bir gereksinimidir.

Sonuç olarak mimari tasarım soyut bir işlev sorunsalı değil, kültürel ve toplumsal değerler etkili ve anlamlı biçimde ifade edilmesidir. Bilgi toplumunda, bilginin öngörülemez hız ve ölçekte paylaşıldığı ve üretildiği günümüzde kütüphane yapılarının önemini ve işlevinin devam etmesi, kamusal mekân ve demokrasi kavramları üzerinden okunabilir: Kütüphane mimarisi belki de tüm zamanlarda olduğu gibi ama daha belirgin biçimde günümüzde politik bir eylem olarak kendini yeniden tanımlamakta ve üretmektedir.

* * *

“Kütüphane” temalı dosya kapsamında, çok boyutlu kamusal mekân niteliğiyle, kültür ve kent için belirleyici öneme sahip kütüphane yapılarının, gerek mimari proje yarışmaları, gerek özgün çağdaş mimari tasarımlarla gündemde olan, kendini yeniden üretme, tanımlama ve kavramsallaştırma sürecine yakından bakmayı, konuya farklı açılardan yaklaşan yazılarla, kütüphane tasarımının, günümüzde değişen koşulları, anlamı, yeni eğilimler ve kütüphanelerin geleceği gibi farklı boyutlarını, çoğulcu bir anlayışla yansıtmayı amaçladık.

Bir derleme olan “Kütüphane Yapılarının Mekânsal Evrimi” başlıklı ilk yazıda, kütüphanelerin mekânsal evrimi mimarlık tarihi içinde irdeleniyor.

Hasan Keseroğlu, “Kütüphanenin Değişen Mimarisi” başlıklı makalesinde, teknolojiye yaşanan büyük ve hızlı gelişmenin kütüphane tasarımında gerek bina, gerek kavram ve işlev olarak yol açtığı köklü değişimleri ele alıyor. Rami Kışlası’nda yapılması düşünülen İstanbul Kütüphanesi’nin yürütülüşüne eleştiri getirilen yazıda ki-

tap-bilgisayar uyumunu yeni kütüphane yapıları kavramının temel belirleyicisi olarak tanımlayan Keseroğlu, değişimin vaat ettiği potansiyel olanakları ve olumlu sonuçları vurguluyor.

“Bilginin Toplanma Mekânı: Kütüphane Binaları” başlıklı makalede **Berrin Küçükcan**, tüm kütüphanelerin ortak gereksinimi olan “mekân”ı ve kütüphane mekânını biçimlendiren nesnel ve öznel koşulları irdeliyor. Yazar, kullanıcıların farklı özellikleri, değişen koşullar ile gereksinim, değerlendirme, iletişim, yönetim ve gelişim kavramlarını kütüphane binaları özelinde ele alıyor.

Sevinç Hadi, İstanbul’da kullanılmakta olan çok önemli bir kütüphane yapısının, Boğaziçi Üniversitesi Aptullah Kuran Kitaplığı binasının mimarı olarak yapıların tasarım sürecini anlatıyor.

Sırmahan Tunç’un derlediği seçkide, dünyanın farklı yerlerinde, farklı özellik, bağlam ve ölçeklerde gerçekleştirilmiş kütüphane binaları örnekleri yer alıyor.

Ayla Ayyıldız Potur, “Sessizlikten Oyunlaşan Mekânlara: Özgürleştirilen Öğrenme Mekânları Olarak Çocuk Kütüphaneleri” başlıklı makalesinde kütüphanenin kamusal niteliği bağlamında, kent içinde farklı bir grup olan çocuklar açısından kütüphane tasarımını ele alıyor. Değişen toplumsal yapı çerçevesinde çocuğun toplumsallaşma ve kent yaşamına katılma süreci içinde çocuk kütüphanesi tasarımının önemini açıklıyor.

“Kültürel Çeşitlilik Politikalarında Kütüphanelerin Rolü; UNESCO/IFLA Bildirgeleri” başlıklı makalesinde **Pelin Gökgür**, farklı aktörlerin yer aldığı kültürel bir ortam olarak kütüphane olgusunu irdeliyor. Kütüphanelerin kültürel bellek ve kültür unsurlarının sürekliliği açısından önemini açıklıyor ve UNESCO ve IFLA’nın kütüphane ile ilgili bildirgelerine yer vererek kültürel çeşitlilik politikaları açısından yorumluyor.

Dosya Editörü: Ahmet Tercan

Dossier: Library Buildings

Architectural design is not an abstract problematic of function, but it is rather an act of expressing the cultural and social values in an efficient and substantive way. The ongoing significance and the function of the library buildings in today's information society where the information is produced and shared in an unforeseeable speed and scale can be read in terms of the concepts of public space and democracy: The architecture of library is redefining and reproducing itself as a political action today in a more prominent way than ever. As they have distinctive importance for urban culture with being multidimensional public spaces, the dossier aims at focusing on the process of reproduction, redefinition and conceptualization of library buildings which come often to the agenda through unique contemporary architectural designs or architectural design competitions. The articles approaching the issue from different aspects intend to reflect the different dimensions of libraries such as the changing conditions and meaning of library design, new trends and the future of them. We also hope to bring a new point of view to the ongoing discussions about the 'Istanbul Main Library'.